

כח שלישיה מיסדה ע"פ א"ב

אָדוֹן דִּין אִם יִדְקֶדֶק. בְּחֶקֶר פּוֹעֵל אִם יִבְדֵּק.
נִבְרָ לְפָנֶיךָ לֹא יִצְדָּק: דּוֹפֵי תִתֵּן בְּצַבָּא מְעַלְהָ. הֵן
בְּמִלְאָכֶיךָ תִּשִּׁים תְּהַלְהָ. וְאַף שׁוֹתֵה כַּמִּים עוֹלָה:
נִיחּוּחִים אֵין וְקָרְבָּנוֹת. סְלִיחָה מְצוּא לְעוֹנוֹת: עַל-
צְדָקוֹתֵינוּ אֵין אָנוּ סְמוּכִים. פֶּשַׁע וְעוֹן מְלַכְלָכִים.
צְדָקָה מְצוּא לְתַחַן עוֹרְכִים: קוֹ אַרְלֵ-תְּמַתַּח בְּאוֹרְחוֹתֵינוּ.
רְמָה וְתוֹלְעָה אַחֲרֵינוּ. שְׂוֹא וְהֶבֶל שְׁנוֹתֵינוּ: תְּשׁוּב עַל
הָרָעָה תִּנְחַם. וְהַ דְּרָכֶיךָ חֲנָם מְרַחֵם. בְּרַחֲמֶיךָ תִּרְבִּים
עֲלֵינוּ רַחֵם: דְּרָכֶיךָ הוֹדַעְתָּ לְעֵינָיו לְהוֹרוֹת. יִדְעָתוּ
שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה סְדוּרוֹת. הַבְּטַחְתּוּ שְׂאִינָן רִיקָם חוֹזְרוֹת:
חֲנוּן בָּם סְדַרְנֵי לְפָנֶיךָ. וְעַק קָשׁוּב מִמִּתְחַנְּנֶיךָ. וְאַרְלֵ-
תְּשִׁיבֵנוּ רִיקָם מְלַכְלָכֶיךָ:

פירוש

הפיוט מתאר בקשת רחמים בדין. הוא מתאר את חומרת מידת הדין, המשפיעה אפילו על המלאכים, מתאר את דרכי הריצוץ, שאינם פתוחות לפנינו, ואת מצבינו הכללי, שלא מאפשר לנו לסמוך על זכייה בדין

לבסוף פונה המחבר לעתור למידות הרחמים שיגאלו אותו

פירוש המילים

אדון – פתיחה לפיוט

דין אם ידוקדק – אם תדקדק בפרטי העבירות - בבלי יבמות קכא ב וסביביו נשערה מאד, מלמד, שהקדוש ברוך הוא מדקדק עם סביביו כחוט השערה.

בחקר פועל אם יובדק – אם יבדקו המעשים עד חקרם – עד לשרשיהם: תהלים צה (ד) אֲשֶׁר בְּיָדוֹ מַחְקְרֵי אֶרֶץ וְתוֹעֲפוֹת הָרִים לו

דופי – אשם: תהלים נ כ תִּשָּׁב בְּאֶחָיִךְ תִּדְבֵּר בְּבֵן אִמְךָ תִּתֵּן דּוֹפֵי: רש"י: דופי - דבר גנאי לדחותו לשון יהדפנו

בצבא מעלה - במלאכים

הן במלאכך תשים תהלה – הקב"ה שופט גם את המלאכים. איוב

ד (יח) הֵן בְּעַבְדֶּיךָ לֹא יֵאָמֵן וּבְמִלְאָכֶיךָ יִשִּׁים תְּהַלְהָ: רש"י תהלה - ל' הוללות:

ואף שותה כמים עוולה¹ – על אחת כמה וכמה לבני אדם. על פי איוב טו (טז) אֵף כִּי נִתְעַב וְנֶאֱלַח אִישׁ שׁוֹתֵה כַּמִּים עוֹלָה:

ניחוחים אין - קרבנות שהם לריח ניחוח לה', ומאפשרים לקבל מחילה מה'

על צדקותינו אין אנו סמוכים – על פי ישעיהו נט (טז) וְתוֹשַׁע לוֹ זָרְעוֹ וְצִדְקָתוֹ הִיא סִמְכָתוֹ: רש"י:

ואע"פ שאין אנחנו הגונים להושיע: איננו יכולים להסתמך על צדקתנו שתעזור לנו

פשע ועוון מלוכלכים – החטאים שלנו גורמים לנו להיות מוכתמים

צדקה מצוא – כדי למצוא זיכוי בדין

לתחן עורכים – עורכים הוא לשון תפילה, וכבר הזכרנו בעבר

לתחן – תחנונים

קו אל תמתח – לא למדוד את דרכינו. מתיחת הקו בודקת אם העצם הנמדד ישר. זכריה פרק א (טז) וְקוֹ יִנְטָה עַל יְרוּשָׁלַם: רש"י וקו ינטה - למוד חומותיה

ארכה ורחבה:

רמה ותולעה אחרינו – האוכלים את גוף המת כמו: איוב כה (ד) ומה יצדק אָנוֹשׁ עִם אֵל ומה יִזְכֶּה יְלוּד

אִשָּׁה: ... (ו) אֵף כִּי אָנוֹשׁ רְמָה וּבֵן אָדָם תוֹלְעָה

שוא והבל שנותינו – קצרות ביחס לשנות ה'. יונה ב (ט) מְשַׁמְרִים הַבְּלִי שְׂוֹא חֶסֶדָם יַעֲזֹבוּ:

תינחם – תתחרט יונה פרק ד כִּי יִדְעִיתָ כִּי אֶתָּה אֵל חֲנוּן וְרַחוּם אֶרְךָ אַפִּים וְרַב חֶסֶד וְנָחֵם עַל הָרָעָה:

חנם מרחם – במדת הרחמים ולא במדת הדין

דרכיך הודעת לעניו להורות – י"ג מידות – "א-ל הורית לנו" יידעתו – לימדתו

שלוש עשרה סדורות – לסדר לפניו את המדות בתפילה.

הבטחתו שאינן ריקם חוזרות - רש"י שמות לג יט בשעת מעשה אמר לו (שמות לד י) הנה אנכי כורת ברית, הבטיחו שאינן חוזרות ריקם:

חינון – תחנון

בם – בהם, ב"ג המידות

סדרנו לפניך – דומה ל"ערכנו" – התפללנו

זעק – תפילה. תהלים קמב (ב) קוֹלִי אֵל ה' אֲזַעֵק קוֹלִי אֵל ה' אֶתְחַנֵּן

¹ועיין בפסוקים הקודמים: (יד) מָה אָנוֹשׁ כִּי יִזְכֶּה נְכִי יִצְדָּק יְלוּד אִשָּׁה: (טו) הֵן בְּקֶדֶד יִשְׂוִי ל' א יֵאָמֵן וְשָׁמַיִם ל' א זָכוּ בְּעֵינָיו: